

KENTSEL GELİŞİM SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER BAĞLAMINDA MALATYA'NIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞİMİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER¹

Murat SEZİK²

ÖZET

Kentlerin gelişimini etkileyen çok çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlar ana hatları ile coğrafi faktörler ve beşeri faktörler olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kentlerin gelişimlerinin sürdürülebilir olması da aynı faktörlerle yakın ilişki içerisindedir. Malatya kentinin kentsel gelişimini ele alan bu araştırmada, kentin gelişimini etkileyen faktörler ve sürdürülebilir kalkınma parametreleri birlikte ele alınmış ve Malatya'nın sürdürülebilir gelişim durumu değerlendirilmiştir.

Malatya, sürdürülebilir kentleşme parametresi olarak kabul edilen ekonomik, çevresel ve sosyal faktörler bağlamında ayrı ayrı değerlendirilmiş, çevresel ve sosyal uyumun bir yansıması olarak görülen yaşanabilirlik kriterlerinde Türkiye ortalamasının altında kaldığı, Malatya'nın sosyal - ekonomik boyutun uyumu olarak kabul edilen adil kent yaklaşımı ve çevresel- ekonomik boyutların görünümü olarak değerlendirilen yenilenebilir enerji kaynakları ve trafik yoğunluğu gibi başlıklarda da çok iyi yerlerde olmadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Kentleşme, Ekonomi, Çevre, Sosyal Hayat

ASSESSMENTS ON MALATYA'S SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT WITHIN THE CONTEXT OF FACTORS AFFECTING THE URBAN DEVELOPMENT PROCESS

ABSTRACT

There are many factors that affect the development of cities. These can be considered as geographical factors and human factors. In addition, the sustainability of the development of cities is closely related to the same factors. In this research, which deals with the urban development of the city of Malatya, the factors affecting the development of the city and the parameters of sustainable development were discussed together and the sustainable development status of Malatya was evaluated.

Malatya has been evaluated separately in the context of economic, environmental and social factors, which are accepted as sustainable urbanization parameters. - It has been seen that it is not in very good places in terms of renewable energy sources and traffic density, which are considered as the appearance of economic dimensions.

Keywords: Sustainable Development, Sustainable Urbanization, Economy, Environment, Social Life

1.GİRİŞ

Kentlerin gelişim sürecini etkileyen faktörler doğal coğrafi faktörler ve beşeri faktörler olarak ikiye ayrılabilir. Kentlerin coğrafi faktör unsurları o yerin yaşam alanı olarak seçilmesinde etkili olmanın yanında çoğu kez kentin gelişim istikametini ve kentin doğal sınırlarını da belirlemektedir.

¹ Bu araştırma İnönü Üniversitesi BAP Birimi Tarafından Desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı teşekkür ederim

² Doç. Dr. İnönü üniversitesi İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Ana Bilim Dalı, murat.sezik@inonu.edu.tr.

Beşeri faktörler ise kentte yaşayanların nüfus özellikleri, yerleşme özellikleri, ekonomik etkinlikler şeklinde ifade edilebilir. Araştırma konusu olan Malatya İli, Doğu Anadolu Bölgesinin batısında, Fırat Havzası'nın Yukarı Fırat bölümünde, Hatay – Maraş çöküntü oluğunun kuzey ucunda; Tohma, Fırat ve Kuruçay vadileri ile bunları çevreleyen dağlar ve platolar üzerinde konumlanmıştır. Sultansuyu ve Sürgü Çayı vadileriyle Akdeniz'e, Tohma vadisi ile İç Anadolu'ya, Fırat vadisi ile Doğu Anadolu'ya açılan Malatya; bu üç bölge arasında bir geçiş güzergâhı durumundadır (Malatya Valiliği, 2013: 10). Malatya, yüzölçümü büyüklüğü bakımından 12.412 km²'lik alanla Türkiye'nin vilayetleri arasında 23. Sırada yer almaktadır. Doğusunda Elazığ, kuzeyinde Erzincan, kuzey ve kuzeybatısında Sivas, batısında Maraş, güneyinde Adıyaman, güneydoğusunda Diyarbakır illeri bulunmaktadır. Malatya'nın denizden yüksekliği 910-950 metredir. Fırat Irmağı üzerinde kurulu olan Karakaya Baraj Gölünün suları ilin doğu ve güneydoğusundaki doğal sınırını oluşturur. (Malatya Belediyesi, 1990: 24).

Malatya'nın kuruluşunda ve kentsel gelişim sürecinde başta kayısı olmak üzere tarım ve tarıma dayalı endüstri, imalat sanayi, ticaret ve ulaşım koşulları belirleyici rollere sahiptir. 1970'lere kadar devlet tarafından kurulan dokuma fabrikası, sigara fabrikası ve şeker fabrikası dışında kayda değer sanayi tesisi bulunmayan kentte 1980'lerden sonra sanayi alanında önemli atılımlar yapılmıştır. Bu değişim kenti Doğu Anadolu'nun cazip kentleri arasına sokmuş ve kentleşme hamlesi ile birlikte ticari faaliyetler konusunda da önemli bir merkez haline gelmiştir.

Malatya kenti jeolojik özellikler bağlamında değerlendirildiğinde ilin kurulu olduğu alanın, III. jeolojik devirdeki Alp kıvrımlaşması sırasında şekillenen Güneydoğu Torosların kollarının, ilin güneyini doğu-batı yönünde baştanbaşa kapladığı, güneyde daha düzenli sıralar oluşturan bu dağların doğrudan Tohma suyu aracılığıyla ya da Fırat'a katılan çok sayıda akarsuyla parçalandığı söylenebilir. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, Malatya Belediyesi ve MTA Genel Müdürlüğü tarafından 30 Kasım- 1 Aralık 2004 tarihleri arasında Malatya'da gerçekleştirilen sempozyumun sonuç raporunda ülkenin en önemli aktif fay sistemlerinden Doğu Anadolu Fayının deprem üretme riski ile bu fayın üzerinde yer alan Malatya ve çevresinin depremselliği tartışılmış, olası bir depremde genelde bu fay üzerinde yer alan özelde Malatya ve çevresinin karşılaşacağı tehlikeler değerlendirilmiştir. Tarihsel kayıtlara göre Doğu Anadolu Fayı boyunca 6.7 ile 7.8 büyüklüğü arasında değişen çok sayıda depremin meydana geldiği ve bu depremlerin ağır hasarlara neden olduğu ifade edilerek, son 90-100 yıllık süreçte büyük depremlerin oluşmadığı tespitinin devamında bu fay hattı bölgesinde yer alan yerleşimlerin gelecekte yıkıcı depremlerin riski altında olduğu tespiti yapılmıştır.

Kentleşmeyi etkileyen Jeomorfolojik faktörlerden en önemlisi olan yeryüzü şekilleri dikkate alınmadan gerçekleşen kentsel büyüme mekânsal problemlerin ortaya çıkmasına yol açacaktır (Bilgin, 1989: 35). Nitekim kentte yerleşim alanlarının ovada kurulu olması verimli tarım alanlarının yapılaşma ile dolmasının yanında depremsellik riskini de artıran bir durumdur.

Kentleşmenin gelişim seyri ve şekillenmesinde yerküre şekilleri dışında kentsel morfolojinin de dikkate alınması ayrıca önem taşımaktadır. Kentsel morfoloji için şehrin "insan habitati" denilebilir. Zira kentin sokak örüntüleri, bina formları ve ölçekleri, yerleşim şekilleri, açık alan ve yeşil alan sistemleri morfolojik analizin ana elamanlarıdır (Sınmaz ve Özdemir, 2016: 84). Bu nedenle kentler üzerinde yapılan değerlendirmelerde kentin coğrafik konumu ve yer şekilleri oldukça önemlidir. Zira bu durumlar kentleşmeyi etkilemekle beraber kentin, kent sınıflandırmasındaki yerini de belirlemektedir.

Bu araştırmada kentleşme ve kentleşmenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılması, sürdürülebilir kentleşme ve sürdürülebilir kentleşme için gerekli parametreler Malatya bağlamında ele alınmıştır. Sürdürülebilir kentleşmenin sağlanabilmesi için literatürde tartışılan her bir başlık Malatya için ayrı ayrı ele alınarak, kentin sürdürülebilirliği açısından öneriler geliştirilmiştir.

2. KENTLEŞME VE KENT SINIFLANDIRMALARI

Kentleşme Bilimi başta kamu yönetimi olmak üzere, sosyal bilimlerin birçok alanı ile yakın ilişki içerisindedir ve her bir bilim dalı kenti, kendi ilgi alanlarına giren konulardan hareketle anlamlandırmaya ve açıklamaya çalışır.

Kentleşme, sanayileşmenin etkisiyle kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında heterojen yapılanmalara yol açan, artan oranda iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan bir süreç olarak tanımlanabilir (Keleş, 2012:31). Kentleşmeyi etkileyen çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bunlar ana hatları ile sayıldığında tarımdaki gelişmeler, sanayileşme, ulaşımın gelişmesi, sosyal ve kültürel çekiciler, eğitim seviyesinin yükselmesi, doğal nüfus artışı ve siyasal nedenlerdir.

Kentleşme bir değişim olmanın yanında devletin ve yerel yönetimlerin yüklendiği ekonomik, sosyal ve fiziki hizmetlerin ve yönetim fonksiyonlarının arttığı bir olgudur. Devlet kentleşme nedeniyle konut üretimi, çevrenin kirlenmesini önlemek, kentsel alanın ihtiyaç duyduğu enerjinin sağlanması, kullanım suyunun getirilmesi ve atık suyun uzaklaştırılması, eğitim, kültür ve sosyal hizmetlerin sağlanabilmesi ile ilgili faaliyetlerin planlanması ve hayata geçirilmesinden sorumlu olmaktadır.

Kentler, üstlendikleri fonksiyonlar, barındırdıkları nüfus, fiziki sınırlar, morfolojik yapılar ve geçirdikleri tarihsel/kronolojik safhalar açısından birçok sınıflandırmanın konusu olabilirler. Kentlerin üstlendikleri fonksiyonlar açısından sınıflandırılmasında esas olan nokta kentin sosyo-ekonomik yapısıdır. Bu bağlamda kentlerde hâkim olan ekonomik yapı dikkate alınmak suretiyle bir sınıflandırmaya gidilmektedir (İsbir, 1991:8). Kentlerin; sanayi kenti, ticaret kenti, madencilik kenti veya kültür kenti gibi ifadelerle tanımlanması o kentte baskın olan faaliyetlere göre şekillenmektedir.

Bu sektörlerden sadece biri ön plana çıkabilirken birkaç tanesinin birlikte öne çıktığı kentlerden de söz edilebilir. Örneğin sanayi kentleri iki büyük grupta toplanmaktadır. Bunlar üretim kentleri ve madencilik kentleridir. Üretim kentleri ticari faaliyetler için çekim merkezi olduğundan aynı zamanda süreç içerisinde ticaret kentleri olarak da kabul edilebilirler. Bazı kentlerin kültürel fonksiyonlar olarak adlandırılacak yükseköğretim kurumları, edebiyat ve güzel sanat faaliyetleri, çeşitli kongre ve festivaller düzenleme imkânları, müzeler ve dini merkezler ile ön plana çıktığı görülmektedir. Bu nedenle bu kentlere kültür kentleri denilmektedir. Malatya bu fonksiyonlar bağlamında değerlendirilebilir.

2.1. Ekonomik Fonksiyonlar

Malatya kenti 1980'ler sonrasında hızla büyüyen ve gelişen bir seyir izlemiş, özellikle tekstil sektöründe ve gıda sanayine yapılan yatırımlarla yüksek sanayi kapasitesine ulaşmıştır. Tüm sektörler beraber düşünüldüğünde Malatya'nın öne çıkan alanlarının; kayısı başta olmak üzere meyvecilik, tekstil, hayvancılık, madencilik-mermer ve sağlık olduğu söylenebilir.

2.1.1. Sanayi Fonksiyonu

Malatya'nın sanayileşmesi 1980'li yıllara kadar büyük ölçüde kamu yatırımlarına bağımlı olmuş, Sümerbank Dokuma Fabrikası, Tekel Sigara Fabrikası ve Şeker Fabrikası sanayileşmenin ilk hamleleri olmuş, 1980'li yıllarla beraber değişen kamu politikaları neticesinde özel teşebbüs eliyle kalkınma benimsenmiş bu konuda da Malatya ili önemli atılımlar yapmaya başlamıştır. Söz konusu kalkınma hamlesinin altında yatan en önemli nedenler incelendiğinde, kent için önemli bir gelir kaynağı olan kayısının parasal kaynak sağlaması, devletçe verilen yatırım teşviklerinin amacına uygun kullanılması, Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri, ulaşım ve iletişim altyapısına dönük yapılan yatırımlar ile ildeki müteşebbis potansiyeli olduğu görülmektedir (www.malatya.gov.tr/ekonomi).

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) değerlendirildiğinde Malatya Merkezinde 2 adet OSB üretime devam etmekte, bunun yanında, Darende İlçesinde kurulması planlanan OSB’de parsel tahsisi çalışmaları devam etmektedir. Akçadağ ilçesinde ise Mermercilik Organize sanayi bölgesi ile Besi (Hayvancılık) Organize Sanayi Bölgesi ve Malatya Tarıma Dayalı (Sera) OSB kuruluş çalışmaları 2021 yılı itibarı ile sürdürüldüğü görülmektedir.

Malatya I. Organize San. Bölgesi; 300 hektar gibi geniş bir arazi üzerine kurulmuş olup toplam sanayi alanın 224 hektar, tahsis edilen parsel sayısının 148, üretimini sürdüren tesis sayısının ise 127 olduğu görülmektedir. I. OSB'nin tüm altyapısı ve sosyal tesislerinin de tamamlanmış olduğu söylenebilir.

Sanayicinin yoğun ilgisi nedeniyle I. ve II. OSB'de yeni yatırımcılara tahsis edilecek parsel kalmaması ve çok sayıda müteşebbisin yatırım için yer talep etmesi nedeniyle ortaya çıkan parsel talebi 1216 hektarlık alanın I. OSB'ye eklenmesi ile çözülmüş, önce 173 hektarlık alanın altyapı sorunları çözülerek hizmete sunulmuştur. Söz konusu alanda 81 parsel yer almakta ve 26 tesis üretimini sürdürmektedir. Yine ilave edilen 347 hektarlık alanda yer alan 88 sanayi parselinin altyapı ihalesi yapılmış olup inşaat çalışmaları sonuçlandırılmak üzeredir.

II. Organize Sanayi Bölgesi ise 350 hektar üzerine kurulmuş olup, toplam sanayi alanı 300 hektardır. II. Organize Sanayi Bölgesinin parsel sayısı 156, toplam müteşebbis sayısı 152 dir. Parsellerin tamamı tahsis edilmiş ve altyapı çalışmaları tamamlanmıştır. Halen 177 firma üretimini sürdürmektedir.

OSB’lerdeki firmalar ağırlıklı olarak gıda ve tekstil sektöründe faaliyet göstermektedir. Malatya Ticaret ve Sanayi Odası 2021 kayıtlarına göre Malatya ilinde toplam 1213 firma faaliyet göstermektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki illerin sanayileşmesi incelendiğinde, Malatya’nın bölge sanayisinde %29’luk bir pay ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Malatya ilini takip eden illerin ise Elazığ %18, Erzurum %13, Erzincan %9, Van %9, Ağrı %5, Kars %3, Bingöl %3, Bitlis %3, Ardahan %2, Muş %2, Iğdır %2, Hakkâri %1, Tunceli %1 şeklinde sıralandığı görülmektedir (TTGV, 2017: 78).

2.1.2. Tarım Fonksiyonu

Kentin sahip olduğu coğrafi koşulların tarıma elverişli olması, kentte önemli ölçüde kullanım alanı olarak tarım yapılabilen sahaların varlığı, fonksiyonel açıdan tarımın etkinliğini artırmıştır.

Malatya ili ve çevresi Güney Doğu Anadolu Bölgesinin iklimi olan karasal iklim, Akdeniz iklimi ve yağış rejimi ve Doğu Anadolu Bölgesi, karasal iç bölge yağış rejimi arasında bir geçiş alanı olduğundan, Malatya’nın iklimi için karasal ile Akdeniz iklimi arasında bir mikroklima iklimi olduğu söylenebilir. Bu iklim özellikleri nedeniyle Malatya kentinde birçok tarımsal ürünün yetişmesi mümkündür (Bilsam, 2011: 19).

İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2019 verilerine göre, ilin toplam tarım alanı 280 000 hektardır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından oluşturulan çiftçilerin kayıt altına alındığı tarımsal veri tabanı olan Çiftçi kayıt Sistemime (ÇKS) kayıtlı Çiftçi Sayısı 31.305 kişi, ÇKS’ye kayıtlı Arazi Varlığı ise 1.689.109 dekar alandır. Bununla birlikte ilde 729.551 Hektar mera ve ormanlık alan mevcuttur.

Malatya kentinin tarımsal üretim verilerine bakıldığında, Malatya’nın sadece kayısı meyvesi değil, tarla bitkileri, sebze ve meyve üretimi için de oldukça uygun bir iklim ve toprak yapısına sahip olduğu görülmektedir. Tarıma elverişli yapı, beraberinde, ilin hayvancılık için de oldukça elverişli olduğunun göstergesidir. Çiftçilerinin büyük bir kısmının kayısı yetiştiriciliği yaptığı Malatya’nın birçok bölgesi tarla bitkileri üretimi için de oldukça elverişlidir. Büyük bir bölümü sulanabilir ovalarda, tahıl, bakliyat, şekerpancarı ve yonca ekimi yapılmaktadır. Kayısı üretiminin yaygınlaşması ile buğday ve arpa üretiminde azalma gözlenmişse de geniş tarım arazileri tahıl üretimi için oldukça uygundur. Malatya’da son yıllarda hayvancılıktaki artışa paralel olarak yem

bitkileri üretimi yaygınlaşmaya başlamış ayrıca, bölgede yer alan çok sayıda baraj ile sulanabilen tarım arazisi miktarında büyük ölçüde artış gerçekleşmiştir (Boztepe, Kapıkaya, Medik, Polat, Sultansuyu, Sürgü, Yoncalı, Çat ve Recai Kutan Barajı).

Malatya esasında meyvecilik alanında kayısı haricinde önemli alternatiflere sahiptir olmasına rağmen kayısı ile anılmaktadır. Örneğin elma, ceviz, dut, kiraz ve üzüm yetiştiriciliği bunlardan öne çıkanlardır.

Tablo1: Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı

	2002		2018		2019	
	ÜRETİM ALANI (da)	ÜRETİM MİKTARI (Ton)	ÜRETİM ALANI (da)	ÜRETİM MİKTARI (Ton)	ÜRETİM ALANI (da)	ÜRETİM MİKTARI (Ton)
MEYVE	743.620	170.734	906.480	479.407	950.411	474.758
SEBZE	60.880	143.131	42.341	103.855	44.778	111.711
TARLA	1.758.380	414.725	988.335	265.609	996.507	423.383

Kaynak: TÜİK

Tablo1’de yıllar itibarı ile Malatya’da üretilen tarımsal ürünler ve tarım alanlarının dağılımı yer almaktadır. Sulanabilir alanların artmasıyla beraber 2002 yılından 2019 yılına kadar meyve üretilen alanların ve üretim miktarlarının genişlediği, tarla bitkilerinin üretim alanında ise daralmanın olduğu tablodaki verilerden de anlaşılmaktadır.

2009 verilerine göre Malatya, Türkiye yaş kayısı üretiminin yaklaşık %55’ini karşılarken 2019 yılında bu pay % 46,28’e gerilemiştir. Her ne kadar üretimde kısmi bir gerileme yaşanmış olsa da, Çiftçi Kayıt Sistemi verileri incelendiğinde Malatya’da yaklaşık 200.000 kişi geçimini kayısı tarımından sağlamaktadır. Bu verilerden hareketle Malatya ekonomisi içerisinde kayısı üretiminin hala önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Malatya’daki meyve bahçelerinin büyük bir oranının kayısı bahçeleri oluşturduğu (%80), Malatya’da üretilen kayısının yaklaşık %90’ı Malatya’da bulunan çok sayıdaki kayısı işleme tesisinde işlenmekte olduğu ve başta Avrupa ülkeleri olmak üzere yaklaşık 150 ülkeye ihraç edildiği görülmektedir. Dünyada kuru kayısı ithalatında ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkeler dünya kayısı ithalatının % 50’den fazlasını gerçekleştirmektedir.

Malatya çevresinde bulunan Elazığ’ın Baskil ilçesi, Kahramanmaraş’ın Elbistan İlçesi, Adıyaman’ın Gölbaşı İlçesi ve Sivas’ın Gürün ilçesi de yoğun olarak kayısı üretimi yapılmakta ve buralarda üretilen kayısı, kuru kayısı olarak işlenmesi için Malatya piyasasına girmektedir. Fakat bu üretim rakamları Malatya’nın üretim rakamlarının haricinde yer almaktadır. Coğrafi olarak çok yakın olan bu bölgelerde üretilen kayısı Malatya kayısı ile büyük ölçüde benzer özellikleri taşımakta, dolayısıyla kurutmalık olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 2: 2019 Meyve Üretim Verileri

	TÜRKİYE ÜRETİMİ (TON)	İL ÜRETİMİ (TON)	TÜRKİYE ÜRETİMİ İÇİNDEKİ PAY (%)
KAYISI	846.606	391.801	%46,28
ELMA	3.618.752	33.198	%0,92
ÜZÜM	4.100.000	16.639	%0,41
DUT	69.317	8.294	%11,97
ARMUT	530.723	6240	%1,18
GENEL TOPLAM	22.335.132	474.758	%2,13

Kaynak: TÜİK

2.1.3.Turizm ve Hizmet Fonksiyonu

Hizmet sektörü; ulaşım, iletişim, haberleşme, eğitim, sağlık, turizm, yemek ve restoran işletmeleri olarak sayabileceğimiz birçok parçadan oluşmaktadır. Hizmet sektöründe bacasız sanayi olarak tanımlanan turizmin önemi bir yer tuttuğu söylenebilir. İç ve dış turizm faaliyetleri ekonomiye önemli gelir kazandırdığından illerin ekonomik kalkınmasında kaldıraç vazifesi görebilmektedir. Zira turizm faaliyetleri çok sayıda istihdam imkanı sağladığından, işsizliği önleme bakımından da avantajlar sağlamaktadır.

Malatya'nın deniz turizmi dışında kalan türler açısından zengin bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir. Malatya İl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü resmi sitesinde 223 adet Dinsel ve Kültürel yapı, 194 adet Sivil Mimari Yapı, 237 adet arkeolojik sit alanı bulunduğu ifade edilmiştir. Ziyaret edilebilecek bu yerler dışında turizm etkinliği kapsamında sayılabilecek çok sayıda faaliyet bulunmaktadır. Örneğin Arguvan Türkü Festivali, Malatya Kayısı Festivali Sultansuyu Harasında at binme, baraj göllerinde balık tutma, dağ yürüyüşleri, kale ve kilise ziyaretleri yönünden elverişli bir yapıya sahip olduğu birçok araştırmaya da yansımıştır (Gök ve Tuna,2013:3).

Doğal güzellik olarak da Sultansuyu Harası, Karakaya Baraj Gölü, Darende Somuncu Baba Kanyonu ve Rekreasyon alanları, Akçadağ ilçesinde Levent Vadisi ve Melekler Deresi boyunca Tohma Çayına kadar uzanan ve mağara mezar evleriyle bilinen Kozluca Vadisi ve Girmana Kanyonu öne çıkan mekânlardır. Bu mekânlarda son yıllarda Fırat kalkınma Ajansı ve Vakıflar tarafından yapılan yatırımlar sayesinde iç turizm hareketliliğinde önemli artışlar olmuştur.

Turizm hareketliliğini etkileyen önemli unsurlardan bir diğeri de kültürel etkinliklerdir. Malatya bu yönü ile de çok fazla etkinliğin hayata geçirildiği kültürel merkez olma yolundadır. Örneğin her yıl kaysının hasat sonrasında gerçekleştirilen Uluslararası Kültür Sanat ve Kayısı Festivali, her yıl sonbahar aylarında gerçekleşen Malatya Uluslararası Film Festivali, Kirazın hasat döneminde yapılan Yeşilyurt Kiraz-Kültür ve Spor Şenliği, Arapgir ilçesinde her yıl gerçekleştirilen Bağbozumu Şenlikleri ve Geleneksel Darende Zengibar Karakucak Güreş ve Kültür Festivali bunlar arasında sayılabilir. Ayrıca İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi'nin de sağlık turizmi yönünden öne çıktığı, çevre kentlerden ve yurtdışından hastaların tercih ettiği bir merkez haline geldiği söylenebilir.

Turizmin gelişimi için olmazsa olmaz şartlar 3Y formülü ile özetlenmiştir. Bunlar, yolların yeterli ve konforlu olması, yemek yenilecek sıhhatli mekânların çokluğu ve yatak sayılarındaki çokluk gibi durumlardır. Malatya her üç durumda da bölgedeki illere göre birtakım avantajlara sahiptir. Özellikle yatak sayısı açısından son yıllarda yapılan yeni yatırımlarla bölgenin önde gelen kentleri arasına girmiştir.

Tablo 3: Turizm İşletme Belgeli Oteller

TÜRÜ	ADET	ODA SAYISI	YATAK SAYISI
5 Yıldız	3	543	1090
4 Yıldız	3	167	334
3 Yıldız	8	413	808
2 Yıldız	2	106	215
TOPLAM	16	1229	2447

Kaynak: Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2021

Malatya’da işletme ye devam eden tesislerin doluluk oranlarına bakıldığında ise 2018 yılında %40,24, 2019 yılında %39,50 2020 yılında ise %32,98 olduğu görülmektedir. 2020 yılındaki düşüşün nedeni Covid 19 pandemisi nedeniyle yurt içi ve yurt dışı turizm hareketliliğinin azalması gösterilebilir.

Tablo 4: 2020 Yılı Konaklama Verileri

Uyruğu	Giriş	Geceleme
Yerli	263579	449459
Yabancı	3002	7834
Toplam	266551	457293

Kaynak: Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2021

3. MALATYA KENTİNİ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRMEK

Kentler değişken nüfus ve alana sahip, sürekli büyüyen bir bakıma canlı organizmalardır. Tükettikleri alanlar ve enerji miktarları, kirlittikleri doğal ortamlar ve barındırdıkları nüfuslar nedeniyle çevre üzerinde çok önemli etkileri olmaktadır. Bu etkiler küresel ölçekte olabildiği gibi, bölgesel ya da bir kent ölçeğinde de olabilmektedir. Küresel ölçüde etkilere, enerji ve ham madde kullanımı ve çevre kirliliği örnek olarak verilebilir. Bölgesel ölçekte etkiler su havzaları, doğal kaynaklar ve arazi kullanım planları, kırsal alandaki kirlilik örnek verilebilir. Kent ölçeğinde ise kentlerin kendi yaşam alanlarına yönelik hava, su ve gürültü kirliliği, su havzalarının yeşil ve orman alanlarının yerleşime açılması gibi etkilerden söz edilebilir.

3.1. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının kökleri 1980 yılında Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) tarafından hazırlanan Dünya Koruma Stratejisi (WCS) adlı rapora dayanmaktadır. Kavramın akademik çevrelerde ve uluslararası örgütlerde geniş bir kullanım alanı bulması ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun (1987) “Ortak Geleceğimiz” başlıklı raporuyla olmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın ne olduğuna ilişkin birçok tanım bulunmaktadır. Her bir bilim dalı kendi disiplininin bakış açısına göre bir tanım yapmaktadır. Tanımlardan biri Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda ortaya konulmuştur. Buna göre sürdürülebilir kalkınma “bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayan kalkınma” biçiminde tanımlanmıştır. 1994 yılında Uluslararası Yerel Çevre Girişimleri Konseyi (ICLEI) tarafından yapılan tanımda ise

“Sürdürülebilir kalkınma, toplum üyelerinin çevresel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını, bu hizmetlerle ilgili tabii, yapay ve sosyal sistemlerin varlığını riske etmeden karşılanmasıdır” (Karakuyu, 2015: 7) şeklinde bir yaklaşım benimsenmiştir.

3.2. Sürdürülebilir Kentleşme ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kent ile ilgili çok sayıda tanım bulunmaktadır. Bunlardan biri, “*insanların ihtiyaçlarına günümüz kentlerinden daha iyi cevap verebilen ve kentin gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamada yetkin olabilen kent* (Ertürk, 1996: 175)”, bir diğer tanımda ise sürdürülebilir kent; *kentte, yaşam kalitesini -ekolojik, ekonomik ve sosyal açılardan- gelecek kuşaklara yük yüklemeyen, geliştirmek*, olarak tanımlanmıştır (URBAN 21 Konferansı, BERLİN, 2000).

Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kent kavramı birlikte ele alındığında üç temel boyut karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliktir. Bunlardan birincisi ekonomik değerlendirmedir. Ekonomik açıdan dünya piyasalarıyla rekabet edebilen, insanların temel ihtiyaçlarının uygun şekilde karşılandığı, refah düzeyini yükseltici unsurlar içerirken ikincisi kalkınmanın toplumsal boyutudur. Kalkınma, toplumsal açıdan hakkaniyetçi, eşitlikçi, dezavantajlı grupları kapsayıcı, yaşam kalitesini yükseltici olmalıdır. Üçüncü olarak konu çevre ve doğal sistemler açısından ele alındığında ise önleyici, koruyucu, iyileştirici, destekleyici olacak şekilde birbirini bütünleyici; nesiller içi ve nesiller arasında dengeli bir planlama, uygulama ve yönetme süreci olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilirlik olgusunun somutlaştığı mekân genellikle kentlerdir. Çünkü kentler hem doğal kaynakların başlıca tüketicisidir hem de kirlilik ve atıkların üreticisidir. Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kentleşmenin sağlanabilmesi için oluşturulması gereken kentsel politikalar şu şekilde sıralanabilir.

- Öncelikli olarak kentlerin birbirinden farklılaşması sebebiyle her kentin sürdürülebilirliği için kendi özgün yollarını bulması gereklidir.
- Ekonomik gelişmenin sınırlayıcı etkenleri doğal servet kaynaklarıdır ve bunlar sınırlıdır. Dolayısıyla bu servetin korunması gereklidir. (su rezervlerinin, toprağın, biyolojik çeşitliliğin korunması, yenilenemez enerji kaynaklarının kullanımının azaltılması vb.)
- Sosyal adaletin sağlanması (özellikle çevre sorunlarından en fazla etkilenen ve bu sorunları çözmeye yeterliliği en az olan yoksulların durumunun iyileştirilmesi) gerekir.
- Arazi kullanım ve “imar planlamasında” stratejik çevre etki değerlendirmesinin gereklidir. (kentsel gelişim sürecinde mobiliteyi azaltıcı yönde bir işlevler karışımı oluşturulması)
- Sürdürülebilirlik bağlamında “Yenilenebilir enerji kaynakları”nın vazgeçilmez seçenek olduğu söylenebilir.
- Yerel yönetimlere yeterli otoritenin verilmesi ve güçlü bir akçal zeminin oluşturulması ile gerçekleştirilecek iyi yönetim kavramının bilinmesi ve anahtar aktör olarak yurttaşların ve toplumun etkin katılımının sağlanması (Tosun, 2009: 7) gereklidir.

Şekil1: Sürdürülebilir Kentleşmenin Temel Dayanakları

Kaynak: Tosun, 2019: 37

Avrupa kentlerinde sürdürülebilir kentsel gelişimin sağlanabilmesi için ortaya konulan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlar: Avrupa Bölgesel ve Mekânsal Planlama Şartı, Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı, Avrupa Kentsel Şartı I ve Avrupa Kentsel Şartı II ve Avrupa Kıtasının Sürdürülebilir Mekânsal Gelişmesi İçin Rehber İlkeler, şeklinde sayılabilir. Türkiye 1988 yılında imzaladığı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na çok sayıda çekince koyduğundan çalışma kapsamında ele alınmayarak Avrupa Kentsel Şartı I ve Avrupa Kentsel Şartı II' de yer alan sürdürülebilir kentsel gelişim ilkeleri değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Avrupa Kentsel Şartı I, 1992 yılında Strazburg'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi ve Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nın olağan toplantısında kabul edilmiştir. Bu belgenin en önemli özelliği metni ülke hükümetlerinin değil yerel yönetimlerin imzalamış olmasıdır. Şartta dört temel konu vurgulanmıştır. Bunlar: Fiziki kentsel çevrenin iyileştirilmesi, Mevcut konut stokunun iyileştirilmesi, yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların ortaya çıkarılması ve toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesi şeklinde sıralanmıştır.

Avrupa Kentsel Şartı II ise 2008 yılında Strazburg'da yine Avrupa Konseyi ve Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nın toplantısında "Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto Belgesi" kabul edilmiştir. Bu belgede ele alınan bazı maddeler ise şunlardır: Enerji, ulaşım, toprak ve kaynak kullanımı bakımından tasarruf etmeyi sağlamayı amaçlayan kentler ve kasabalar hedeflenmiş, yürüyüş ve bisiklet gibi ulaşım biçimlerini ve toplu taşımayı teşvik edici politikalar üretilmeli, mekânsal eşitsizliklerin azaltılması için finansmanın dağılımı dengelenmeli, yerelde dayanışma ve kaynaşma teşvik edilmeli ve katılım açısından demokrasinin yeni taleplerini dikkate alan yönetim modelleri geliştirilmeli şeklindedir.

3.3. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Kentleşmede Malatya

Malatya 806.156 nüfusu ile Doğu Anadolu Bölgesinin büyük kentleri arasındadır. 13 ilçe ve 719 Mahallesi bulunan kentin yüzölçümü 12.313 km² dir. Malatya kentini diğer Doğu Anadolu kentlerinden ayıran en önemli özelliği nüfusun %80'e yakınının merkez ilçelerde yaşıyor olmasıdır. Merkez ilçelerden Yeşilyurt'un nüfusu 331.911 Battalgazi'nin nüfusu ise 303.226'dır. Konu bu hali

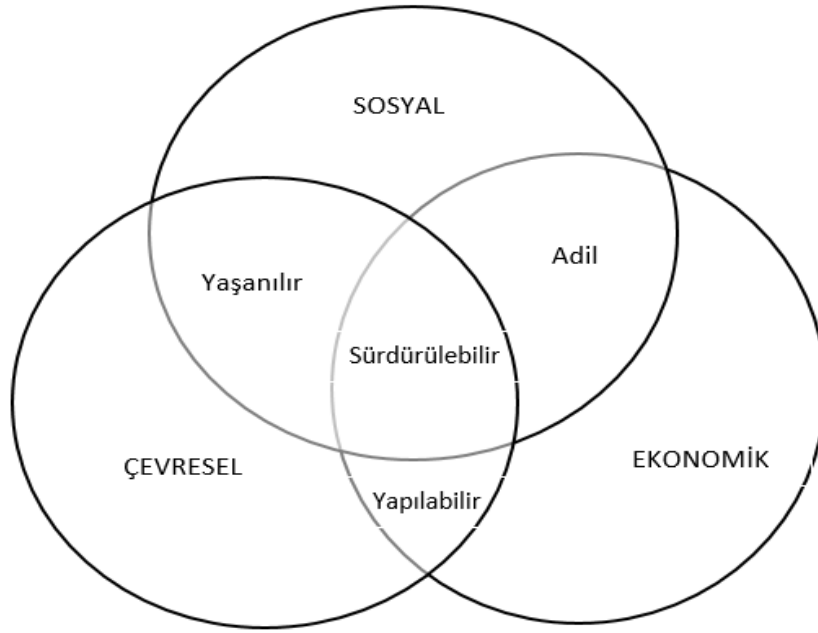
ile değerlendirildiğinde nüfusun ilçelere dağılımında sıkıntılar olduğu söylenebilir. Zira Kuluncak İlçesinde 7513, Kale İlçesinde 5618 ve Doğanyol ilçesinde ise sadece 3932 nüfusun yaşıyor olması dengesiz nüfus dağılımının en önemli göstergeleridir (Malatya BŞB, Brifing Dosyası)

Malatya da yaşayan nüfusun yaş grupları istatistikleri incelendiğinde ise nüfusun %8,02 sinin 10-14 yaş grubunda, %7,96 sının 15-19, %8,14'ünün ise 20-24, %6,99 unun 25-29, %6,91'inin de 30-34 yaş aralığında olduğu görülmektedir (TÜİK). Bu hali ile toplam nüfus içerisinde genç nüfusun oranının %38,02 gibi yüksek bir oran olduğu görülmektedir.

Nüfus eğitim düzeyleri bağlamında ele alındığına ise toplam nüfusun % 17,8'inin ortaokul ve dengi okul mezunu, %21,94'ünün lise ve dengi okul mezunu, % 13,74'ünün ise Yüksekokul veya fakülte mezunu olduğu görülmektedir. Bu hali ile nüfusun % 53,48'inin eğitimli olduğu söylenebilir.

Malatya'nın sahip olduğu özellikler, *ekonomik yapısı, çevresel özellikleri, nüfus özellikleri, yerleşim kararları* bir arada düşünüldüğünde sürdürülebilir kentleşme bağlamında birçok avantajı bulunmakla birlikte dezavantajlarının da olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir kentleşmede çevresel, ekonomik ve sosyal boyutların birbirleri ile uyum içerisinde bulunması, kentte yaşayanlar için de adil, yaşanabilir bir ortam sunmaktadır.

Şekil:2 Kentler İçin Sürdürülebilirlik Çemberi

Kaynak: (Arkun,2020: 119)

Sürdürülebilirlik araştırmalarında endeks olarak *ekonomik, çevresel ve sosyal* bazlı performanslar ve bunların göstergeleri kullanılmakta ayrıca bunlar arasındaki etkileşimlere bakılmaktadır. Ekonomik performans olarak ulaştırma, haberleşme altyapısı, iç ve dış pazarlara erişim, emek piyasası, insan sermayesi, banka ve finansal hizmetler, ekonomik canlılık ve etkinlik, Ar-Ge ele alınmaktadır. Çevre performansı olarak, doğal varlıklar, arıtma kapasiteleri, enerji, çevre etkisi gibi başlıklar ele alınmaktadır. Sosyal performans bağlamında ise yoksullukla mücadele, sağlık- sosyal

güvenlik, asayiş ve güvenlik, eğitim, kültür- sanat, barınma, kadın erkek eşitliği gibi konular değerlendirilmektedir.

2011 yılında Boğaziçi Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen bir alan araştırmasında Türkiye'nin kentleri sürdürülebilirlik açısından ele alınmış ve bölgeleri temsil ettiği düşünülen 29 il üzerinden buralarda yaşayan 3000 kişi ile bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma sonucunda Türkiye'nin mega kentleri dışında kalan Eskişehir, Kayseri, Bursa ve Konya illeri parlayan yıldızlar olarak belirmiştir (Boğaziçi Üniv. 2011: 13). Bu çalışmada Malatya 29 il içerisinde genel sürdürülebilirlik değerlendirmesinde 12. Sırada yer alırken, sosyal performansta 7, çevre performansında 14, ekonomik performansta ise 17. sırada yer almıştır. 2011'den günümüze yeni bir sürdürülebilirlik alan araştırması yapılmadığından günümüze ilişkin sayısal verilere ulaşamadığını belirtmekle birlikte Malatya'nın her bir başlık altında ele alınan kriterlerde iyileştirme imkânının bulunduğu söylenebilir.

Çevresel-Ekonomik boyut bağlamında konu ele alındığında, çevrenin korunması için sanayinin enerji ihtiyacının yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu konuda güneş enerji santralleri (GES) öne çıkmaktadır. Çünkü Malatya Türkiye'nin en çok güneş alan illerinden birisidir. Aylara göre güneş değerleri incelendiğinde, Haziran ve Temmuz aylarında oldukça yüksek bir güneş ışımalarının olduğu, ocak ve aralık aylarında ise bu oranın çok düşük olduğu görülmektedir. Malatya'da yıllık güneşlenme süresi ortalama olarak günde 7,9 saattir. Malatya'nın en az güneş aldığı ay 3,64 saatle Aralık iken, en çok güneş alan ay 12,09 saatle Temmuzdur (<http://investinmalatya.gov.tr/>). Ayrıca, GES'lere sosyo-ekonomik görüş açısıyla bakıldığında güneş enerji teknolojilerinin kullanımının çok çeşitli yararları sayılabilir. Sürdürülebilir enerji kaynağı olmanın yanında, sanayicinin enerji açısından bağımsızlığını sağlaması, önemli iş olanakları sağlanması, enerji tedariki, temini, çeşitliliği ve güvenilirliği, enerji piyasası düzenlenmesine destek sağlanması, gelişen ülkelerde kırsal elektrikleştirme ivmesi olarak sıralanabilir. Dolayısıyla Malatya da sürdürülebilir kent gelişiminin sağlanması için ele alınması gereken önemli başlıklardan birisi çevreye duyarlı sanayi yapılanması ve sanayi kuruluşlarının sürdürülebilir enerji kaynaklarına erişimin mümkün hale gelmesidir. Malatya kentinin bu konuda yeterli düzeye erişemediği sanayi kuruluşlarının elektrik ihtiyacının neredeyse tamamını HES'lerden sağlaması göstermektedir.

Çevresel - Ekonomik boyut bağlamında ele alınması gereken bir diğer husus trafik yoğunluğunun azaltılmasıdır. Malatya'nın tek merkezli bir il olması bir yandan trafik yoğunluğu oluştururken öte yandan emisyon oranlarında önemli artışlara yol açmaktadır. Bu nedenle kent içi ulaşım sorunlarının çözülmesi Malatya'nın en önemli sorunlarından biridir. Trafikteki karmaşanın, güvensizliğin ve kaygının azaltılması için yayalara ve bisiklet sürücülerine öncelik veren bir ulaşım planlaması yapılmalı, toplu taşıma yaygınlaştırılmalı, bisiklet kullanımı desteklenmeli, özel araç kullanımına sınırlamalar getirilerek kent içi trafik yoğunluğu ve buna bağlı çevresel sorunlar giderilmelidir.

Çevresel - Sosyal uyumun bulunduğu kentlerde yaşayanların daha mutlu olduğu ve yaşadıkları kentleri yaşanılabilir mekânlar olarak gördükleri yapılan araştırmalara yansımış durumdadır. Bu konuda CNBC-e Business Eylül 2010 sayısında 81 il yaşanabilirlik kriterleri bağlamında ele alınmış ve söz konusu çalışmada Denizli 26. Sırada, Kırklareli 27. Sırada Malatya ise 28. Sırada yer almıştır.

TÜİK tarafından ilki 2003 yılında Hanehalkı Bütçe Anketi'ne ek bir modül olarak gerçekleştirilen Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2004 yılından itibaren bağımsız olarak gerçekleştirilmiş ve 2013 yılında ilk ve son defa olmak üzere il düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bu

araştırmada genel kamu hizmetleri altında yer alan belediye hizmetleri sonuçları, il sınırları içindeki bütün belediyelerin hizmetleri yer almıştır. TÜİK'in 2016 yılından itibaren "İllerde yaşam endeksi" çalışması da bu bağlamda önemlidir. Bu çalışmalarda kentlerde yaşamın 11 boyutunu kapsayan yaşam endeksinin ölçütleri; konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam, yaşam memnuniyeti olarak tespit edildiği görülmektedir. Ayrıca başlıklarda yer alan konuların önemi bir kısmının yerel yönetimlerin etkisi altında şekillenen durumlar olduğu ifade edilebilir (Sezik, 2019:705).

TÜİK tarafından gerçekleştirilen İllere ve Cinsiyetlere göre Mutluluk düzeyi araştırmasında, Türkiye'deki erkek nüfusun %56,1'i, kadın nüfusun ise %61,9'unun mutlu, Erkek nüfusun %11,9'unun, kadın nüfusun ise %9,6'sının mutsuz olduğu görülmektedir. Malatya'da yaşayan Erkek nüfusun %49,1'i kadın nüfusun ise %58,5'inin mutlu olduğu, Erkeklerin %16,4'ünün Kadınların ise %12,7'sinin mutsuz olduğu görülmektedir. Bu rakamlara bakıldığında Malatya'da yaşayan insanların Türkiye ortalamasının altında kaldığı söylenebilir.

İllere göre Belediye hizmetlerinde çöp ve çevresel atık toplama, kanalizasyon, şebeke suyu ve toplu taşıma hizmetlerinde memnuniyet durumunda da Malatya'nın içinde bulunduğu durum çok iyi sayılamaz. Zira çöp ve çevresel atık toplanmasındaki memnuniyet oranı %66,6, kanalizasyon hizmetlerinde %66,4, şebeke suyu hizmetinde %66,6 toplu taşıma sisteminde ise %62,7 şeklinde ortaya çıkmıştır (TÜİK; 2017)

TÜİK ve Boğaziçi Üniversitesi'nin gerçekleştirdiği Kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yönelik araştırmalar dışında çalışma ne yazık ki yok. Bu durum 2017 yılında "Şehircilikte Yeni Vizyon" ana temasıyla gerçekleştirilen şehircilik şurasında ele alınmış ve kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve kentlerin karşılaştırılmasına imkân verecek veri altyapısı eksikliğinden bahsedilmiştir. Bu nedenle Şura'da "kullanıcı dostu dijital veri tabanları oluşturulması ve izleme sistemi kurulması" önerilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Yere özgü yaşam kalitesi ölçütlerinin belirlenmesi, bunlara ilişkin düzenli veri toplanması ve kalkınma planı dâhil tüm plan çalışmalarında değerlendirilmesi gerektiği Şehircilik Şurası 2017'nin öncelikli tavsiye kararları arasında yer almıştır.

Sosyal- Ekonomik boyutun birlikte ele alındığı ve uyumun bulunduğu kentlerde adil kent yaklaşımının ortaya çıktığı görülmektedir. Adil kent yaklaşımı içerisinde planlamada adalet, kentsel dönüşümde adalet ve paylaşımcı kent gibi öğelerin ön plana çıktığı söylenebilir. Kentsel Planlama bağlamında adil kent yaklaşımı ele alındığında, kentin donatıları ve altyapısının toplumun en dezavantajlı kesimleri öncelenerek herkes için üretilmesi ve sosyal çevrenin rehabilite edilmesi merkeze alınmıştır. Kentsel dönüşüm bağlamında adil kent yaklaşımında ise yerinden etmeme ve kentsel ayrışmalara yol açmama gibi prensipler öne çıkmakta, kentsel kararlara toplumun katılımı ve temsiline ilişkin vurgular yer almaktadır.

Kentsel dönüşüm ve kentsel planlamada adalet bağlamında konu ele alındığında, 1950'lerde başlayan kamu yatırımları sonucunda Malatya çekim merkezi haline gelmiş fakat kentteki yetersiz konut üretimi nedenleriyle gecekondulaşma başlamış önce kentin kuzey ve güney çeperinde 1990'lardan itibaren ise kentin batı çeperinde artarak devam etmiştir.

Neticede, 2006 yılındaki değerlendirmelere göre kentte 10 ayrı gecekondulu alanı oluşmuştur. 2000'lerin ortasında uygulamaya konan planlı kentsel yenileme politikaları Malatya'da da etkisini göstermiş ve 2000'lerin sonunda başta Beydağı eteklerinde kurulmuş olan pek çok gecekondulu mahallesi kentsel yenileme kapsamına alınmıştır (Polat, 2014:234). Malatya'da 2021 tarihi itibarıyla yürütülen Beydağı Mahallesi, Yeşiltepe Mahallesi ve Topsöğüt Mahallesi kentsel dönüşüm uygulamaları devam etmektedir. Devam eden projeler ve bundan sonra gündeme alınacak

kentsel dönüşüm projelerinin daha adil uygulamalarının olabilmesi için birtakım öneriler geliştirilebilir.

Bunlar: * Kentte yaşayan ve ortalamanın altında gelire sahip olan hane halkı için öncelikli olarak yaşadığı yerde ya da bir başka mekânda iyi bir konut sağlanabilir.

*Arazi kullanımı, kentsel dönüşümden etkilenen nüfusun istekleri ve pratiklerine göre gerçekleştirilebilir.

*Kamuya ait binaların inşa edilebilmesi ve konut kalitesinin artırılması için kentsel dönüşüm uygulama alanlarında ikamet edenlere adil hesaplanmış tazminat verilerek toplumsal denge korunmalıdır.

Planlama bağlamında adaletin sağlanabilmesi için ise;

*Plancılar adil çözümler üretmeli ve varsıl kesimlerin orantısız bir biçimde fayda sağlamalarının önüne geçmelidir.

* Planlama herkes için yaşanabilir fiziksel ve sosyal bir çevre sağlamalıdır.

*Boş ve seyrek yerleşimli alanlar için planlama söz konusu ise geniş bir danışma olmalı, dışarıda yaşayan ve etkilenim alanında yaşayan grupların temsilcilerini de içeren bir danışma düzlemi oluşturulmalıdır (Çolak, 2014: 64).

Adil bir kentin gerçekleştirilmesi için önemsenmesi gereken başka bir durum da “paylaşımçı kent” yaklaşımının yerel yöneticiler tarafından benimsenmesi ve bu anlayışın yerleştirilmesidir. Zira, Neo-Liberal ekonomik sistemin en önemli eksikliği insani değerlerdeki yoksunluk ve adaletsiz uygulamalardır. Bu araştırmanın ortaya koyduğu paylaşım kavramında insanlar öğrendiklerini, algıladıklarını, yemeklerini, evlerini, paralarını akla gelebilecek daha birçok nesne ve olguyu birbirleriyle paylaşırken, bu paylaşımın merkezinde ekonomik kazanç yoktur. Bu nedenle ister organize bir biçimde, sistemli ve kurallı bir şekilde gerçekleşsin isterse tamamen bireysel ve özgün bir girişimle ortaya konsun paylaşmanın karşılığı ekonomik beklentiler değildir (Sezik, 2020: 431). Paylaşımçı uygulamaların hayata geçirilmesi sosyal adaletin sağlanması bağlamında Malatya kentine önemli kazanımlar getirecektir. Bu yönde Yeşilyurt Belediyesince uygulamaya sokulan hayır çarşısı başlangıç için oldukça önemlidir.

SONUÇ

Malatya'nın ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri ile sürdürülebilir kentleşmenin temel dayanakları arasında ilişki kuran bu çalışmada kentin kendi kendine yeterliği, yaşam kalitesi ve değişen üretim kalıpları bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır.

Yapılan değerlendirmeler neticesinde kentlerin birbirinden farklılaşması sebebiyle her kentin sürdürülebilirliği için kendi özgün yollarını bulmasının gerekliliği ifade edilerek Malatya ili kendi koşulları içerisinde ele alınmıştır. Örneğin Malatya'nın aktif fay sistemlerinden Doğu Anadolu Fay hattında yer alması nedeniyle Malatya ve çevresinin depremselliğini artırmakta ve kentin gelişiminde olumsuz bir psikolojik etki bırakmaktadır. Zira tarihsel kayıtlara göre Doğu Anadolu Fayı boyunca 6.7 ile 7.8 büyüklüğü arasında değişen çok sayıda depremin meydana geldiği ve yıkıcı sonuçların ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu nedenle kentin gelişim yönünün fay hatlarından uzaklaşarak belirlenmesi kentin geleceği açısından oldukça önemlidir.

Malatya ekonomik gelişmişlik açısından bölgenin en önemli ili olmasının yanında sanayi üretimi ile öne çıkmaktadır. Sanayi üretiminin sınırlayıcı etkenleri doğal servet kaynaklarıdır ve bu kaynaklar sınırlıdır. Dolayısıyla bu servetin korunması gereklidir. Fakat Malatya’da su rezervlerinin, toprağın, biyolojik çeşitliliğin korunması, yenilenemez enerji kaynaklarının kullanımının azaltılması yönünde yeterli bir çabanın harcandığı söylenemez. Sürdürülebilir kentleşme için yenilenebilir enerji kaynaklarının yegâne seçenek olduğu bilinmelidir.

Malatya tarımsal üretimde Kayısı başta olmak üzere meyve çeşitliliği olan bir üretim yapısına sahiptir. Bu yapıyla yaş meyve ve kurutulmuş meyvede ülkenin önemli illeri arasına girebilecek potansiyeli bulunmakta fakat başta kayısı olmak üzere Malatya bu avantajını hem ülke ölçeğinde hem de uluslararası ölçekte kaybetmek üzeredir. Tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması bir yandan iklim koşullarından en az etkilenen üretim tarzının yerleştirilmesi öte yandan Pazar imkânlarının genişletilmesiyle mümkündür. Fakat bu konu üniversitenin ve Malatya Ticaret Borsa’sının çalışmaları dışında bir çabanın bulunmadığı ifade edilebilir.

Turizm sektöründe de pastadan pay kapmak isteyen Malatya son 10-15 yıllık süreç içerisinde gerek tarihi yapıları ayağa kaldırmak gerekse doğal güzelliklerin bilinirliğini artırmak yönünde birtakım çabalar içerisine girmiş ayrıca ildeki yatak kapasiteleri önemli oranda artırılmıştır. İldeki turizm potansiyelini açığa çıkarmak adına yapılanlar arasında Levent Vadisinin canlandırılması, Aslantepe höyüğünün bilinirliğinin artırılması, Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayının ve Ulu caminin restorasyonu ve benzer yatırımlar öne çıkmaktadır. Fakat bu çabaların sürdürülebilir bir turizm geliri sağlaması yerel yönetimlerin aktif roller üstlenmesine bağlıdır. Oysa Malatya da ortaya çıkan eserlerin büyük kısmının merkezi idare ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü çabaları ile oluşturulduğu görülmektedir. 2014 yılı Mahalli idare seçimlerinden sonra Büyükşehir Belediyesi olan Malatya ilinde KUDEP’in (Koruma Uygulama Denetim Bürosu) 2018 yılına kadar kurulamamış olması da kentin sürdürülebilir bir turizm yapılanmasına kavuşmadığının bir göstergesidir.

Malatya kenti Ekonomik, Çevresel ve Sosyal faktörlerin kesişimi bağlamında ele alındığında ise Çevresel ve sosyal uyumun ortaya çıkardığı yaşanabilir kentler ve mutlu insanlar sıralamasında Türkiye ortalamasının altında fakat ortalamaya yakın bir konumda olduğu görülmektedir. Çevresel ve ekonomik boyutun kesişimi olarak ortaya çıkan yenilenebilir enerji kullanımında yetersiz kaldığı kent içi ulaşımda trafik yoğunluğu gibi olumsuzluklara çözüm üretmediği, sosyal ve ekonomik boyutun kesişimi olan adil kent yaklaşımında ise arazi kullanımı, imar planlaması ve kentsel dönüşümde adil olunamadığı, paylaşımcı kent mekanizmasının ise tam olarak yerleştiremediği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arkun, A.K (2020), “ Türkiye’de Sürdürülebilir Kentsel tasarım Modeli ve Değerlendirme Sistemi Geliştirmek” Şehir ve Medeniyet, S.6(12), s.109-134
- Bilgin, A. (1989), “Yerleşme Alanlarının Seçiminde Jeomorfoloji” Jeomorfoloji Dergisi, S.17,s.34-43
- BİLSAM,(2011), Malatya Vizyon 2023, (Malatya İl Gelişim Raporu), BİLSAM Yayınları Malatya
- Boğaziçi Üniversitesi, (2011), Türkiye’nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması, İstanbul
- Çolak Y.(2014), “Adil Kent Yaklaşımı Ve Kentsel Dönüşüm: İstanbul Esenler Örneği. İnsan & Toplum, 4 (7),s. 57-84

- Ertürk, H(1996), “Sürdürülebilir Kentler”, Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı, S.2(8),s.174-178
- Gök, A., Tuna, H., (2013), “Turizm Pazarlaması Açısından Malatya İlinin Potansiyelinin Belirlenmesi”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, S.15(24).
- İsbir, Eyüp (1991), Şehirleşme ve Meseleleri, Gazi Büro Yayınları, Ankara.
- Karakuyu, M. (2015), “Sürdürülebilir Kentler Nasıl Oluşturulur? Yapılması Gerekenler ve Engeller”, Kent Çalışmaları 2, Pagem Akademi, Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı (2018), On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Kentsel Yaşam Kalitesi, Ankara
- Keleş, R (2012), Kentleşme Politikası, (12. Baskı), İmge Yayınları, Ankara.
- Polat, Y (2014), “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları: Malatya Örneğinde Kentsel Mekânın Dönüşümü”, T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Sezik, M (2019), “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yaşanabilir Kent Oluşturma Politikaları”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (2), 703-716.
- Sezik,M. (2010), “Kentsel Eşitsizliklerin Giderilmesinde Bir Model Önerisi: Paylaşımçı Kent”, Şehir ve Medeniyet Dergisi, S.6(13), s.417-438.
- Sınmaz, S. ,Özdemir A.H. (2016), “Türkiye Şehir Planlama Pratiğinin, kentsel Morfoloji Ve Tipoloji Üzerindeki Etkileri, Siverek Kenti İçin Bir Değerlendirme”, İdeal Kenet, Kent Araştırmaları Dergisi, s18(7), s.80-115
- TTGV (Türk Teknoloji Geliştirme Vakfı), (2017), Girişimcilik ve Yenilikçilik İhtiyaç Analizi Ve Kümeleme Çalışmaları, Ankara.
- TMMOB (2004), Malatya'nın Jeolojisi, Depremselliği Ve Maden Potansiyeli Sempozyumu, Sonuç Raporu, 30.11-01.12/2004.
- Tosun, E. K. (2009), “Sürdürülebilirlik Olgusu Ve Kentsel Yapıya Etkileri”, PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, (e-dergi), S.5(2).
- Tosun, E.K.(2019), Sürdürülebilir Kentleşme, Dora Yayınları, Bursa.